

→ V maorském nářečí se hatérii říká tuatara, což znamená „mající ostny na hřbetě“

Dlouhověký predátor

Žijí ještě dinosauři? Ano i ne. Dnes se již samozřejmě nesetkáme s klasickými druhohorními dinosaury, které známe z populárních filmů jako Cesta do pravěku nebo Jurský park. Ti vymřeli na základě některých novějších výzkumů přinejlepším na úplném počátku paleocénu (nejstarších třetihor), asi před 64 miliony let

VLADIMÍR SOCHA

Zprávy o podivných, záhadných zvířatech, majících vzhled některé ze skupin dinosaurů, přesto stále přicházejí z různých méně probádaných oblastí planety (rovníkové Afriky, pralesů Jižní Ameriky). Tyto zprávy však můžeme směle zamítnout, jejich společným znakem je totiž naprostá neprůkaznost. Malé, izolované populace druhohorních dinosaurů mohly v některých vhodných prostředích přežít masové vymírání na

rozhraní druhohorní a třetihorní éry (před 65,5 miliony let), nejvýše však o nějakých pár set tisíc let, jak tomu nasvědčují některé sporné nálezy například z Nového Mexika (USA). Možnost přežití velkých dinosaurů až do současnosti se ale nezdá být příliš pravděpodobná (není bez zajímavosti doplnit, že z hlediska moderní systematiky jsou i dnes velmi úspěšnou skupinou dinosaurů ptáci).

Přesto se s živými „prehistorickými“ zvířaty můžeme setkat v přírodě i dnes.

Jsou to zástupci živočišných a rostlinných druhů, které měly již dávno vyhynout a jen shodou velmi zvláštních a šťastných náhod přežily až do současnosti. Nejsou příliš hojní a často se ani výrazně vzhledově neodlišují od podobných typů živočichů, žijících ve stejném prostředí. Dnes vykazují ojedinělé a izolované vývojové postavení, protože jejich příbuzní většinou vyhynuli již v minulých geologických dobách. V tomto seriálu si uvedeme nejznámější a zároveň nejzajímavější zástupce „živých fosílií“.

STARÁ 220 MILIONŮ LET

Klasickou „živou zkamenělinou“, spojovanou díky svému vzhledu obzvláště často s dinosaury, je drobný starobylý plaz **hatérie novozélandská**, někde také často nazývaná tuatara. Tento název pochází z domorodé-

ho nářečí Maorů a znamená zhruba „mající ostny na hřbetě“. Hatérie byla vědecky popsána v roce 1842 a velmi dlouho se předpokládalo, že existuje již jen jediný druh. Teprve o jeden a půl století později byl na ostrově North Brother genetickými výzkumy odhalen nový druh hatérie – Hatérie Guntherova (*Sphenodon guntheri*). Tyto dva druhy jsou jedinými v současnosti žijícími zástupci skupiny hatérovitých (*Sphenodontidae*), rozšířené již v triasovém období (před více než 220 miliony let). Předkové hatérií tedy žili již v době nástupu dinosaurů na počátku druhohorní éry. V současnosti je jejich výskyt omezen pouze na některé lokality Nového Zélandu, jsou tedy ostrovními endemity. I přes svůj „ještěří“ vzhled hatérie nepatří mezi ještěry, jsou pouze jejich blízkými příbuznými. Ještěří spolu s hady tvoří hatériím blízkce příbuznou skupinu – řád šupinatých.

Hatérie v druhohorním období obývaly ekologické niky pozdějších ještěrkovitých plazů, a byly tedy kosmopolitně rozšířeny. Po skončení druhohorního období se staly

endemitním druhem Nového Zélandu a těžily zde z absence drobných savců, jejichž konkurence na jiných místech způsobila jejich vyhynutí. Příchod člověka a zavlečení polynéských kryš (druh *Rattus exulans*) na Nový Zéland bohužel způsobil postupné klesání počtu hatérií a již roku 1895 byla hatérie klasifikována jako ohrožený druh. Na pevnině dokonce zcela vymřela a přežívala pouze ve zbývajících populacích na 32 příbřežních ostrovech. V roce 2005 byla pak znovu vysazena na pevnině Nového Zélandu v rezervaci Karori Wildlife Sanctuary.

DOŽIJE SE I STOVKY

Živí se především hmyzem, někdy i drobnými obratlovci. Mají zachovanou strunu hřbetní a jejich vzhled se od známých forem z druhohor téměř nezměnil. „Dinosauří“ rozměrů však určitě nedosahují – jejich délka se pohybuje mezi 50 a 80 cm. Samci jsou podstatně větší a váží až 1 kg, samice kolem 0,5 kg. Hatérie patří mezi noční predátory, často se však vyhřívá i na slunci. Barva je hnědavá, šedá nebo olivová a vlivem svlékání kůže se může během života mírně měnit. O mnoha anatomických znacích hatérie vedou vědci stále debatu. K zajímavým znakům patří například přítomnost „třetího oka“, zvláštního parietálního otvoru na lebce. Mnohé znaky na kostře tohoto plaza jsou velmi primitivní a odvozuji se ještě z evolučního stadia ryb. S ještěry však mají jeden znak společný – schopnost odhodit v případě nebezpečí část ocasu.

Celková rychlost metabolismu je u hatérií velmi nízká a tomu odpovídá jak tělesná teplota (jen 16–21 °C), tak i délka života, která je u obratlovce této velikosti naopak velmi dlouhá. Tuatary dospívají ve věku kolem 20–35 let a dožívají se věku i přes 60 let. Jsou dokonce zaznamenány případy hatérií starých více než 100 let, což tyto plazy řadí mezi dlouhověké formy živočichů.

Přestože hatérie rozhodně nepatří mezi dinosaury a není těmto vespělým druhohorním plazům ani blízkce příbuzná, stačí jediný pohled na tohoto bizarně vyhlížejícího tvora a alespoň v myšlenkách se jistě ocitnete v době nadvlády „strašných ještěřů“. <<

↓ Ačkoliv je hatérie novozélandská noční predátor, ráda se vyhřívá i na slunci